

Публікація. *Артьомова М. Г.* Життєтворча діяльність Івана Гнатовича Єрмакова. Мистецтво життєтворчості Івана Єрмакова. Спогади рідних, друзів, колег / Авторі-упорядники: Єрмакова Л.І., Єрмаков Т.І., Сагач Г.М. – Київ –Чернівці: «Букрек», 2022. – 224 с. – С. 51 – 62.

ЖИТТЄТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ГНАТОВИЧА ЄРМАКОВА

*Праця людини – краса і слава,
Праця людини – безсмертя її.*
Василь Симоненко.

*Освіта не підготовка до життя;
освіта і є саме життя.*
Джон Д'юї.

У шекспіровських театральних фрагментах життєвого світу кожної людини закладено найіндивідуальніше буття прожитого життя перш за усе мислячо одухотвореної, діяльно професійної Особистості, життя без права передачі того, чого ніхто не може зробити за неї. При цьому, як стверджував давньогрецький філософ досократівського періоду, Анаксагор – людині варто народитися заради споглядання Неба і Всесвіту, яке упорядковують божественно-космічні розум, душу й тіло. Ця особистісно зорієнтована Людина несе у собі особливу місію.

Таке життя з великими випробуваннями було дароване Богом, родиною, однодумцями, вихованцями самовіданному і невтомному діячу на освітянській ниві у 70-х роках минулого – перших двадцяти років ХХІ століть, часів розуму сили з визначальними елементами «трикутника знань» (освіта, дослідження, інновації) **Івану Гнатовичу Єрмакову**. При уьому право на освіту як право на життя було сфокусовано ним у життєдіяльне мистецтво життєтворчості.

...8 квітня 2021 року на 72 році життя ми втратили **Івана Єрмакова** – жертвно відданого сродній праці у різних сферах науки: державного, партійного будівництва, історії, філософії освіти, педагогіки, психології, педагогічного менеджменту і, насамкінець, – теології, боголов'я. Ми втратили Людину, якій можна було довіряти як собі, Людину, яка поєднувала у собі

морально-етичні цінності особи, особливо значущі чесноти: розсудливість, поміркованість, справедливість, силу духу, працьовитість, завзятість, гідність, доброчесність, терплячість, смиренність і, у той же час, – поблажливість, щедрість, а в останні роки життя – ревність і Благочестя. Таке поєднання в одній особистості мало притягуючу силу, яке майже піввіку гуртувало однодумців перш за усе у сфері роботи з молоддю, освітньому просторі, просвітництві, науково-дослідній роботі, служінні Українській державі.

Коли йдуть у Вічність близькі і шановані нами люди важко підібрати слова і подолати емоції, виразити співчуття і підтримати усіх близьких. Залишається ніби-то одне – пам'ятати і молитися...

Однак, ми, однодумці і друзі трударя, автори видання про знаного нами **Івана Гнатовича Єрмакова**, вирішили розповісти про цю «Блаженну людину, що мудрість знайшла...» (Пр. 13:1), яка за словами Павла Чубинського «у світі щиро працювала й сяjala те, що Бог послав», сяjala добре, мудре, вічне.

Особисто ми з Іваном Гнатовичем проходили випробування у часі майже одночасно, працюючи у 70-х роках ХХ століття, вчителями, з молоддю (студентською, творчою, молодими науковцями, шкільною, робітничо-селянською): я – у мальовничому прикордонному Закарпатті, Іван Гнатович – на Херсощині, м. Києві.

У 1982 році доля звела нас на республіканському рівні, коли ми розпочали складну експериментальну роботу з молоддю (найважливішого інтелектуального, культурно-професійного резерву України) через призму «юнології» («ювенології») – інтегративної науки, яка займається вивченням молоді та її фундаціями, у якій науково-методологічною основою розвитку є філософія гуманізму і демократії. Правда більшість функціонерів вживали термін «контропропагандистська робота».

За короткий період, при невеликому доступі до інформації й контролю за нею, нам вдалося осмислено засвоїти особливо значущі науки, зокрема: філософію, педагогіку, психологію, право, медицину, демографію, етнографію, міжнародні відносини, з часом – політологію, соціологію, культурологію,

іміджелогію, які, на жаль, не викладалися в радянську добу у вищих навчальних закладах. Це дозволило нам вийти на наукову базу молодіжної політики, що забезпечувало подолання негативних деструктивних тенденцій у суспільстві, світопросторі, у певній мірі – відчуженні, морально-психологічній дезадаптації чи дегуманізації, біосоціальній деградації молоді. Було це, повірте, надзвичайно важко, бо потребувало багато зусиль при виході через самоосвіту на формат людинознавчих знань у геополітичному просторі. Проте ми, невелика група молодих вчених, ідейних наставників молоді одержували і примножували знання, які дали нам можливість їх використати й пізніше – у роки відновленої незалежності України. Ми діяли, як стверджується у прислів'ї: «Хто вирушає в дорогу заради науки, перед тим відкриваються двері раю». У той же час була й небезпека від недалекогляних, бездарних, продажних служак без совісті і честі, які, якщо ще живуть зараз, або «інфіковані» цими нечеснотами їх нащадки, можуть не пам'ятати про такі підходи, перекручувати факти, вихолощуючи життєву сутність, навіть паплюжуючи усе загальнолюдське.

Проте ми вистояли. Центрами такої роботи стали Республіканський будинок політосвіти та окремі будинки політосвіти Київської, Закарпатської, Івано-Франківської, Одеської, Херсонської, Дніпропетровської, Полтавської, Донецької, Чернівецької областей та ін. Іван Гнатович Єрмаков, будучи консультантом Республіканського будинку політосвіти, став координатором по роботі з молоддю і справляв враження людини високодостоїнної у моральному та професійному вимірах, жертвним працелюбом з енциклопедичними знаннями, ініціатором і керівником фундаментальних наукових людинознавчих досліджень, талановитим методистом-організатором, чесною людиною-безсрібником із сонячної Херсонщини.

Особливо значущим для нас став республіканський семінар-практикум по роботі з молоддю у березні 1985 року на базі Закарпатської області, практично у переддень розпочатої «перебудови» й гласності. Оскільки його тематика була виокремлена питаннями нових підходів, обумовлених специфікою формування

цілісної системи щодо напрямів та закономірностей суспільного становлення сучасної молоді, а також історії, теорії і міжнародної практики розвитку молодіжних рухів, то до участі у семінарі-практикумі долучилися й представники по роботі з молоді з Білорусії, тогочасних Прибалтійських республік, м. Москви, м. Ленінграда (нині Санкт-Петербурга).

Зважмо, що прикордонне Закарпаття – ворота до Європи («брама» Європи), що граничить із чотирма європейськими державами й увійшло до складу СРСР лише після Другої світової війни, стало визначальним в питаннях роботи з молоддю в освітніх та культурних закладах, діючих молодіжних формуваннях за інтересами, де значущими були добре зарекомендовані дискусійні клуби, студентські інтерзагони, клуби інтернаціональної дружби у більшості освітніх, частині культурно-освітніх закладів.

При цьому наше покоління ще у 18-річному віці мало можливість спостерігати проходження через територію Закарпаття танкових формувань окремих частин держав Організації Варшавського договору проти учасників трагічних подій «Празької весни» 1968 року, а наші батьки – Угорської революції 1956 року. У пам'яті народній ще збереглися століття поневірянь, приниження та гноблення мальовничої землі, яку називали «Африкою у центрі Європи» (сьогодні стверджують, що це «Українська Швейцарія») з дуже працьовитими, терпеливими, добрими, христоцентричними, талановитими, свободолюбивими і освіченими людьми з європейською освітою та знаннями багатьох іноземних мов. Ціннісно джерельною основою краю були і залишаються багатонаціональний народ, плеяда трударів, освітян, священнослужителів, просвітників, вчительства, письменників, художників, митців, медпрацівників, політичних діячів, розповіді про яких черпає сучасник й по сьогодні із збережених матеріалів часів Буківської археологічної культури як деякого споріднення з Трипільською, наявних 1817 пам'яток історії, 496 – археології, 48–мистецтва, 12 середньовічних замків.

При цьому ми мали ще одну перевагу – більше спілкуватися з молоддю за кордоном (нехай й держав Східної Європи), беручи участь під особливим

наглядом у складі делегацій у Міжнародних форумах, конференціях, зустрічах у так зв. клубах за інтересами.

Ще у 1976 році студентство і творча молодь Закарпаття (я тоді працювала ще зав.віділом по роботі з студентською молоддю, молодими науковцями, молодими вчителями) приймали молодіжних посланців, лідерів із 26 держав євразійського континенту. Ми в умовах «холодної війни» дійсно проходили справжній вишкіл народної дипломатії, демократичного врядування і культури миру у молодіжному середовищі існуючих двох систем (соціалістичної і капіталістичної). Великий досвід міждержавного спілкування дітей та молоді було набуто під час щорічного проведення у 70-х – початку 90-х рр. ХХ ст. у травневі (або червневі) дні на кордоні молодіжних фестивалів, форумів, уроків мужності і героїзму. Вони завжди відзначались тематичною багатогранністю за участі молоді від міст-побратимів м. Ужгорода, зокрема: Кошице, Міхаловіце, Гуменне (Чехословаччина, з 1993 р. – Словаччина); Ніредьхази, Дебрецена, Саболч Сатмери Береги, Сомбатхея, (Угорщини); Сату-Маре (Румунії); Кросна (Польщі); Суботиці (СФР Югославії, нині – Сербії).

Ось чому, наша ініціативна (робоча) група з такими відповідальністю і достоїнством взялася за підгоовку семінару-практикуму. Взаєморозуміння і підтримку ми одержали від відомих професіоналів-державників *Л.М.Кравчука* (у майбутньому – Голови Верховної Ради України, першого Президента незалежної України, кандидата економічних наук, Почесного доктора НаУКМА, Героя України), *І.Ф.Кураса* (у майбутньому – віцепрем'єра-міністра України з питань гуманітарної політики, доктора історичних наук, професора, академіка, засновника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, віцепрезидента НАН України, нині покійного), *В.Г. Кременя* (у майбутньому – доктора філософських наук, професора, академіка, міністра освіти і науки України, президента НАПН України), назвичайно витриманого і толерантного *Ю.В.Килимника*, кандидата філософських наук, який очолював Республіканський будинок політосвіти, а також керівництва Закарпатської області – *Г.Й.Бандровського, М.Ю. Волощука* та інших.

Іван Гнатович Єрмаков зумів мобілізувати науковий потенціал України (біля 12 осіб) із числа найбільш відомих вчених у галузі педагогіки, психології, ораторського мистецтва, міжнародних відносин. Неоцінений вклад у розробку тем та вибору форм роботи на семінарі-практикумі внесли добре знані науковці – від Українського НДІ педагогіки України/нині Інституту педагогіки НАПН України *В.Ф.Паламарчук* (дидактика, докторка педагогічних наук, професорка), від Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України *Л.М.Карамушка* (нині докторка психологічних наук, професорка, заступниця директора Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України).

Особливо знаковою і надзвичайно витребуваною в аудиторіях семінару-практикуму стала *Галина Михайлівна Сагач*, перша в Україні професорка-риторка, наша «Златоуст», засновниця школи українського красномовства, нині докторка педагогічних наук, докторка теології, докторка філософії (Словацька Республіка), професорка, академkinя 4-х Міжнародних академій, проректорка Всеукраїнського народного університету імені Григорія Сковороди, лауреатка Міжнародної премії імені Григорія Сковороди, членkinя Національної Спілки журналістів України.

Саме ця високосвічена, високоінтелектуальна і дуже талановита особистість з потужним духовним корінням православної родини, утверджуючою ідеєю кордоцентризму, логоцентризму, синергійності у гармонійному поєднанні із ноосферним і ноологічним мисленням, стала зв'язуючою ланкою у подальшій нашій співпраці. А ми з Іваном Гнатовичем, нашими однодумцями, родинами з чистими помислами та професійними діями сприймали її заклик пошуку Біблійного ключа до розуміння духовно-Божого і науково-земного світу, історії землі, її народів, поцілованих Богом, в планетарному та національному рівнях. Цей світ неординарної вченої, хто уже в роки незалежної України співпрацював як і ми з нею, наповнюючися християнськими доброчесностями, моральністю і гуманізмом, естетичним сприйняттям прекрасного в цьому світі та дією, душевною самовіддачею Добра, Істини, Краси Всевишньому, рідному та іншим народам.

З опрацьованого великого масиву інформаційного матеріалу та пропозицій робочій групі вдалося визначити змістові лінії окреслених тем, обрати найрізноманітні форми спілкування з молоддю, у основі яких були закладені активні форми і методи роботи у молодіжних аудиторіях. Саме широта мислення, працьовитість, багатоваріативність при моделюванні й методичному забезпеченні визначих форм проведення занять, назвичайна витримка, інтелігентність Івана Гнатовича Єрмакова, уміння знаходити у кожній пропозиції родзика висловленого, дозволили вийти на завершальний акорд плану семінару-практикуму.

Учасники семінару-практикуму на основі підготовлених робочою групою опорних матеріалів (тоді ще ми не були оснащені ні комп'ютерами, ні мобільними телефонами і т.п.) осмислено підійшли до визначених тем досліджень, які вимагали ґрунтовних знань щодо:

- напрямів та закономірностей суспільного становлення молоді в історико-філософському, політико-правовому, соціально-економічному, духовно-моральному, державному вимірах;
- громадських молодіжних і міжнародних рухах, об'єднаннях та організаціях, у т.ч. так зв. неформальних молодіжних об'єднаннях;
- стилів життя сучасної молоді, її культури та «субкультури»;
- реалізації прав і свобод молоді;
- негативних явищ серед молоді та їх попередження.

Такий об'єм матеріалу вимагав виважено підійти до вибору форм і методів спілкування і навчання з високосвіченою аудиторією у майже 210 осіб ідейних наставників молоді (від сиволочолых господарників та керівників різного рівня до амбітних молодих практично щойно від студентської лави фахівців). За основу ми обрали і апробували тільки активні форми і методи навчання молоді за визначеною класифікацією (групові, індивідуальні, комбіновані), а саме:

- лекцій з елементами ситуативної співбесіди; семінарів на основі розгляду логічних і практичних завдань, дискусійних питань, моделювання структурно-логічних схем до занять;

- тематичних диспутів, дискусій; зустрічей за «круглим столом» (за методикою шести видів);

- майстер-класів з українського красномовства (риторики) та гомілетики у синергетичному, духовному вимірах Слова, духовної безпеки України крізь призму рідної (материнської) мови;

- уроків ефективності і якості;

- запитань із залу;

- ділових, рольових ігор (з визначенням виробничих завдань та розв'язанням проблемних ситуацій);

- ігрового проектування, мозкового штурму.

Однозначно, що такий семінар-практимум відкрив нам друге дихання напередодні нових звершень у нашій державі, формуванні нового політичного мислення на міждержавному та міжнародному рівнях. Дехто побоювся, що можуть бути наслідки. Однак ми вистояли і були підтримні мислячими особистостями. Більше того, створювали у кожній області такі творчі групи однодумців, які проходили вишкіл професійної публічної підготовки і, з часом, взяли на себе відповідальність за розбудову незалежної суверенної України.

Я не даремно так детально описала ці події 1985 року. Мислячий читач усвідомлено оцінить непомірну працю, високий професіоналізм саме Івана Гнатовича, його однодумців, представників вищого ешелону влади.

Починаючи з 1989 року по теперішній час кожен з нас визначив свою дорогу життя у поєднанні з просвітництвом, освітньою діяльністю. Проте ми ніколи не припиняли спілкування між собою, нашими родинами, ділилися своїми здобутками.

У послідуючих роках спільної співпраці з Іваном Гнатовичем продовжується пошук нових підходів до роботи з молоддю, які при визначенні тематики і змісту потребували ризику. Без деталізації, акцентую увагу на постатях, які сприймалися неоднозначно, але Іван Гнатович проявляв велику сміливість, щоб присвячувати їм на щорічних семінарах-практикумах тематичні

вечори, тематичні дискусії, вечори шани і пам'яті на історичних землях їх малої Батьківщини, зокрема:

- *Леся Курбаса* (1887 – 1937 рр.), уроженця Самбора, життєдіяльністю на Львівщині, Відні, Харківщині, м. Києві – українського режисера, актора, теоретика театру, драматурга, публіциста, перекладача, політв'язня радянської доби;

- *Євгена Сверстюка* (1927– 2014 рр.), уроженця Волині, життєдіяльністю на Львівщині, Полтавщині, Одещині, м.Києва – українського літературного критика, есеїста, поета, мислителя, філософа, учасника руху «шістдесятників», політв'язня радянської доби, засновника і незмінного редактора православної газети «Наша віра» (1989 –2014 рр.);

- *Івана Дзюби* (1931 – 2005 рр.), уроженця Донеччини, життєдіяльністю на Донеччині, м.Києві – українського літературознавця, літературного критика, громадського діяча, дисидента радянських часів, академіка НАН України, другого Міністра культури України (1992 – 1994 рр.), Героя України (2001 р.);

- *Василя Стуса* (1938 – 1985 рр.), уроженця Вінничини, життєдіяльністю на Донеччині, Кіровоградщині, м. Києві – українського поета, перекладача, публіциста, літературознавця, мислителя, правозахисника, борця за незалежність України, політв'язня радянської доби, Лауреата Державної премії ім. Т.Шевченка (1991 р., посмертно), Героя України (1995 р., посмертно);

- *Володимира Івасюка* (1949 – 1979 рр.), ровесника Івана Єрмакова, уроженця Чернігівщини, життєдіяльністю у м. Києві, на Львівщині й усій Україні – українського композитора, основоположника української естрадної музики, поета, виконавця, мультиінструменталіста, професійного медика, живописця, Героя України (2009 р., посмертно).

Такі особистості завжди надихали натхненне серце Івана Гнатовича на глибоке розуміння значимості малої Батьківщини, від якої він черпав родинну благодать свого роду і до останнього подиху своєї матусі, за якою він доглядав довгий час у київській квартирі разом з незмінним другом – люблячими дружиною Ларисою, талановитим сином Тарасом, одержував найчистішу енергію щастя і натхнення, гармонії, соборну духовно-моральну єдність із земляками, великим багатством кожного українця з наявним феноменом національних архетипів, які за твердженням відомого філософа С.Б. Кримського визначаються «символічною трійцею: Дім, Поле, Храм». Дім – це

святе довкілля буття; місце, де людина займає чільне місце. Звідси і Шевченківське: «У своїй хаті своя сила, і правда, і воля». «Поле» – це не не степ взагалі, а життєвий топос, те, що пов'язує людину з навколишнім світом. А Храм – це святині, які сповідує людина. Адже духовність – храм душі людської, душа людини – це святе. Звідси так добре зрозумілим і пам'ятним постає перед нами Іван Гнатович як істинний патріот рідної землі, як її державотворець, націєтворець, народолобець, правдивий, духотворний громадянин.

Іван Гнатович особливо проявив себе після проголошення незалежності України, будучи у пошуках нової парадигми підготовки людини до життя, ініціатором і керівником фундаментальних наукових досліджень в експериментальній педагогіці та психології, філософії життєдіяльності та життєтворчості, розвитку життєвої компетентності особистості, дидактико-філософських дослідженнях Сковородознавства, знакових українських педагогів, Януша Корчака, життєтворчому потенціалі реабілітаційної педагогіки в освітньо-реабілітаційному просторі. Це була титанічна праця воістину вірного сина України, відданого своїй сродній праці упродовж тридцяти останніх років життя, ювілейних тридцяти років відновленої незалежності України. Спілкуючись з дітьми, молоддю Іван Гнатович при цьому глибоко усвідомлював, що кожен з них не посудина, яку потрібно наповнювати, а факел, який потрібно запалити.

Особливо значимим став виражений Іваном Гнатовичем у останні роки життя саме філософсько-богословський погляд на фундаментально значиму духовну основу освіти, яка актуалізує софійність, потяг до Божественної досконалості, є гарантом розбудови креативного суспільства. Осмислено сприймаючи твердження найвідомішого філософа ХХ століття, українського походження Миколи Бердяєва, що «Світ має бути переможений аскетично і творчо», де «... особистість є первинною творчою реальністю, а весь світ – проявом творчої активності «вищої особистості» – Бога», Іван Гнатович з великим інтересом проникся спілкуванням з науковцями, вчительством, які трудяться у царині світосприйняття сучасного глобального світу, досліджують

причинно-наслідкові результати упровадження у життєвий простір людини біо-цифрової конвергенції технологій і систем.

Це вплинуло на пошук нових підходів Іваном Гнатовичем до філософського осягнення самого поняття «філософія освіти», розкриття більш глибинного її змісту як світоглядної основи для розвитку особистості нової епохи в геополітичному вимірі. Воістину значимими стали для нього слова С.Кримського, що тільки «Творчість протистоїть безодні і хаосу».

Дуже багато було заплановано Іваном Єрмаковим у наступні роки у співраці з науковцями єдиної поки що у світі науково-дослідної установи – Міжнародної академії богословських наук (МАН). Саме за великий внесок в освітньо-просвітницький простір України у 2018 році Іван Гнатович був обраний членом-кореспондентом цієї Академії, розгорнувши активну науково-дослідну роботу через відділення з християнської педагогіки, просвітництва та українського красномовства, яке очолює добре знана нами академкин-секретарка Галина Михайлівна Сагач, радниця МАН. Наукові виступи Івана Гнатовича у 2018 – 2021 рр. на XII, XIII, XIV міжнародних, 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях на базі Карпатського університету імені Августина Волошина, Ужгородської української богословської академії, Міжнародної академії богословських наук, очолюваних *Віктором Васильовичем Бедь* (доктором богословських наук, доктором юридичних наук, академіком, архієреєм Православної Церкви України, єпископом, керуючим Мукачівсько-Карпатською єпархією ПЦУ), відзначалися аргументованістю, глибиною наукових досліджень з духовно-моральних та етико-естетичних засад освіти України в умовах викликів XXI століття, цивілізаційних процесів українського націотворення, державницької і церковної моделі розвитку сучасної України, національно-духовного відродження України й збереження творчої спадщини Григорія Сковороди. Участь у двох зустрічах за «круглим столом» з питань творчості Г.С.Сковороди, Януша Корчака, Софії Русової стали окрасою наукового зібрання від майже 85 вищих закладів освіти.

Будучи великим бібліофілом і маючи багату домашню бібліотеку, останнє, що встиг зробити Іван Гнатович, – здійснити неоціненний внесок у збір

започаткованого Карпатським університетом імені Августина Волошина, МАБН у 2019 році Іноваційного філософсько-богословсько-педагогічного відеоматеріалу «Благословенний Григорій Сковорода в інформаційному просторі України». Воістину ціннісними для нього стали слова Велета духу, Праведника на усі часи Григорія Сковорода «Не розум від книг, а книги від розуму».

Іван Гнатович жив, насолоджуючись життям, у основі якого була обґрунтована ним життєтворчість. Знаковими стали для нього слова Миколи Гоголя: «Навряд чи є вища від насолод, ніж насолода творити».

Чесноти Івана Єрмакова чомусь не помічали ті, хто зміг би урядовою нагородою відзначити його титанічну працю. Ми будемо клопотати і чекати цього визнання (посмертно).

Хоч кажуть, що чеснота краще, ніж багатство і почесні, а ми похристиянськи будемо стверджувати, що «Феномен Людини – це Таємниця її Серця й Духу», а за Біблейним висловом: «Спогадуйте наставників ваших!» з молитовною вдячністю.

Людина живе доти, доки її пам'ятають. Ніщо не може загасити нашої любові і молитовної вдячності за багатогранну титанічну працю нашого одностудця, науковця, Сковординця, вірного сина України, люблячого чоловіка, батька Івана Гнатовича Єрмакова.

АРТЬОМОВА Майя Георгіївна – доктор філософських наук,
професор, академік, директор НДІ філософії, богослов'я
та аналітики Карпатського університету імені Августина Волошина,
вчений секретар Міжнародної академії богословських наук
(Україна, м. Ужгород)